

**Mi* az, hogy posztmagyar?
(Mi az hogy! posztmagyar!)
(Mi az? Hogy?)**

Édesapámnak

**AZ INTOLERANCIÁT NEM TUDOM ELVISELNI.
MONDOM, AZ INTOLERANCIÁT NEM TŰRÖM.
MI VAN, NEM ÉRTETEK A SZÓBÓL?**

A posztmagyar nem létezik. Sőt, posztmagyar sincs. A posztmagyar semmi. Ez persze már nem is igaz, vagy nem így igaz. A posztmagyar mégis valami: egy szó. Tehát akkor egy szóról vagyok beszélendő. Egy szóról, ami létezik, de mégsem egészen, hiszen mondható ugyan, mint általában a szavak, de nem használható, legalábbis biztonságosan nem, s mert nincs használati értéke, tudjuk, nincs jelentése. Ettől persze még szó, mondhatjuk, olyan, amelynek használati bizonytalansága beépül a szó jelentésébe, s amíg komolyabb, megbízhatóbb jelöltje nem kerül, maga a képlékenység és használói tanácsatlanság lesz az értelme. Kedvező pillanat ez a beszédre, a jelentés előttiség csendje, felelősségmentes beszédhelyzet. De mert a róla beszélés egyben belebeszélés is, s a használat egyben jelentésteremtés, igyekeznünk kell, hogy kihasználjuk a jelentés előttiség illúzióját, hiszen érzem, máris több rakódott

* A dolgozatban teljes szabadossággal használtam mások szavait, mondatait, gondolatait. Külön elnézést kérek András Sándortól, Jacques Derridától, Umberto Eco-tól, Szkárosi Endrétől, Molnár Miklóstól és Németh Gábortól szövegek gátlástalan használatáért.

erre a szóra, mint amennyit jónak láttam volna. S ez így már komoly felelősség.

Szóval a „posztmagyar” mégiscsak szó, de nem egy, hanem legalább három: „poszt”, „magyar” és „posztmagyar”.

HOLTVÁGÁNY No 1.

Amint leírom, már látom is, hogy nem három szóról, hanem sokkal többről van szó, vannak szavak: agy, agyar, sokféle poszt, pm, pom, sőt pom-pom. Akkor talán így: a posztmagyar sok szó. Igen, ez biztonságosabbnak látszik: A posztmagyar: szavak. Különféle szavak. Azok használása, újra és újra megtörténe.

„Poszt”, annyi mint valami után következő, követő. Későn jövő, s helyét nem találva keresgélő. S mint ilyen, jobbat nem tehetvén, a megelőzőt elutasító. Így a „poszt” hátrafelé határolódik el, lemond a pozitív önmeghatározásról, magát az önmagán kívüliben találja meg. Ez a gesztus egyben azt is jelzi, hogy a „poszt” nincsen magánál, mindig már másnál van, sőt ez a más nem más, mint a „poszt”. A „poszt” tehát úgy maga, hogy lemond az önazonossághoz való jogáról, de ezt szájtáti ravaszsággal teszi: a kiüresítés gesztusával egyben magán kívül(ről) töltekezik, eksztatikusan zabál. A „poszt” így egyszerre van kint és bent, a szóban magában teremtve meg azt a logikát, amely, beírva magát a történetileg értelmezhető folyamatokba, létrehozza a „poszt”-kategóriákat. Ez a logika az, ami hatályon kívül helyezi, vagy legalábbis átprogramozza az „utániség” tisztán temporális elvét, és létrehozza az állítva tagadás és tagadva állítás kategóriáját, a meghaladás paroxizmusában. Szögezzük le: a „poszt” nem annyira tagadó visszatekintés, vagy valami új bejelentkezése, hanem a „sem-sem, az *egyszerre*, vagy inkább *vagy inkább*”: Eltekintés. Következésképp a „poszt” nem határoz meg korszakot, logikáját az időbeliségen kívül (is) kell értelmeznünk. Az egyre bővülő paradigmát alkotó „poszt”-fogalmak (posztstrukturalizmus, posztkommunizmus, posztmodern, s újabban posztmagyar) használati értéke jelöli ki ezt a logikát, a temporalitás illúziójának ellenére.

Lássuk akkor a következőt: a „magyar”, „magyar-ság”, „magyarozás” stb. értelmezésénél helyesnek látszik önkorlátozást gyakorolni: a magyar egy nép, egy ország, de mindenek előtt egy nyelv. A „magyar” tehát: szavak, szabályok, mondatok, mondások, irodalom, hagyomány. Magyar az, ami ebben a hagyományban áll, minden, ami ezen a nyelven történik. Magyar az, ahogyan írunk és ahogyan olvasunk: magyarok, magyar szövegeket, anyanyelvünkön. Innen: „magyar” az, ahogyan itt kommunikálva van, vagyis már nem a fenti értelemben vett nyelv, hanem azok a konvenciórendszerek vagy megszokások, amelyek szerint értünk, vagy értetlenkedünk. A „magyar” így nem egy dolog neve, de nem is a tulajdonsága, hanem egyfajta cselekvés, vagy annak a logikája. Durva szóval: kommunikációs helyzet.

A két logika egymásra vetítése „írja meg” a „posztmagyar” jelentéseit.

1. A „posztmagyar”: a magyar utáni. Itt meg kell állnom egy pillanatra, magyar-ázkodni, azaz

HOLTVÁGÁNY No 2.

Úgy tűnik, hogy az irodalmi intézményrendszer működésének megfelelően, a „poszt”nak az imént diszkreditált jelentése az, ami létrehozta a „posztmagyar” irodalmi intézményeit, az egyetemi szemináriumot, és a jelen alkalmat is. Ez az a jelentés, ami, kimondatlanul, kondicionálja egyet-értésünket. Azaz értve van, hogy 1. a „posztmagyarság” bizonyos irodalmi szövegek közös tulajdonsága, 2. ezeknek a szövegeknek a szerzői (itt felsorolás, végén szemérmes, stb.) fiatalok, kortársak, 3. a közösnek tűnő hang nyomán feltételezhető, hogy bejelentkezett egy új nemzedék, egy új stílus, vagy finomabban, írásmód, ami radikálisan különbözik az eddig megszokottól. Egyszerűen: ezek a flúk itt posztmagyarok, a szövegek is posztmagyarosak, és még egy fontos dolog: mi szeretjük őket. Ebben az értelemben beszélünk magyar utánról, a magyar modern és (neo)avantgarde logikus kifutásáról, mégis korszakhatárról, és más effélékről. Látható, hogy ebben a mezőben visszaíródik a „poszt” temporális logikája, s ez az elsődleges élmény, az egyet-értés felülvizsgálatára kényszerít. A posztmagyar ugyanis, csakúgy mint a többi „poszt”, nem írás vagy intenció kérdése: a „posztmagyar” egy helyzet és annak energiája. De erről majd később. Most annyit, hogy a „posztmagyar”, ebben az első értelemben, a magát a hagyományos, magyar kommunikációs rendszer berekesztődésén túlra vetítő *beszédhelyzet*. Ebben a szituációban, közhelyes, bizonyos dolgokat nem lehet mondani: az elhasználódott, metafizikával megesett

nyelv naiv használata csupán a mondás válságának leplezésére szolgál. Arról majd le kell *mondani*. Ebből is látszik, beszélni azonban kell, s a kérdés most az, hogy az ideológiailag, poétikailag egyaránt megterhelt, állításokra és igazságokra szakosodott nyelv használható-e értetlenül, értelmetlenül? A metafizika bizonyos irányultság... láncirányú mozgás. Nem állíthatunk vele szembe valamilyen fogalmat, csak textuális munkát és másféle láncolatokat. Ez az a beszédhelyzet, amelyben, az egyet-értés fölfüggesztve lévén, azt lehet mondani: az intoleranciát nem tűröm. Vagy még inkább, mert a fenti berekesztődés az ilyen mondások függvénye, csak ezt, vagy csak ilyeneket lehet mondani.

2. Ahogyan fönt fölvaltódik a „poszt” temporális értelme, itt is átprogramozódik a szó logikája: „posztmagyar” az, ami úgy magyar, hogy már nem is az, és persze ettől *már* sohasem is volt az, hiszen a „poszt” logikája beszippan és kiköp, titokban beírva a másságot. A „posztmagyar” velejéig magyar ugyan, de már a „poszt” logikájába átemelve, s így minél többet vesz át, annál inkább kikerül a magyarból: „posztul”. A „posztmagyar” így önmaga megteremtésének folyamata: történet. Mint ahogy történet az előző mondat is, amelyben a „poszt” logikája programozza újra a súlyos szavakat: folyamat, történet, megteremtés. Ez a láthatatlan történet a „poszt”. S erről beszélek én is: mondások történetéről.

A „posztmagyar” *nem új*. A „posztmagyar” radikálisan nem új. A posztmagyar régivé-, nem újjáépítéssel újít; a házat és a lét házat, a nyelvet is szüntelenül átépíti... radikálisan annak van tudatában, hogy régi, sőt archaikus téglákból is átépítettben lakik. Önmaga át- és átértelmezésének története. Nem egy dolog neve, se nem tulajdonsága, hanem cselekvés, vagy annak logikája.

3. Említettem, a posztmagyar nem írás kérdése, még kevésbé nem-írásé. Az imént vázolt logikából következően a posztmagyar nincs megírva, hanem írásban van, mindig éppen íródik. Sőt, látni fogjuk, olvasódik. A posztmagyar tehát az a helyzet, ahogy az írás folyamata megmutatkozik, kommunikációs helyzet. És persze már hangsúlyosan nem az: a posztmagyar logikája a kommunikációt törlésjel alá helyezi.

HOLTVÁGÁNY No 3.

Az irodalom elmúlt... ez nem jó és nem rossz, hanem visszavonhatatlan. A romantika (vagy még régebb) óta művészet, nyelv, művész, közön-ség, kommunikáció kitaposott fogalmak ingataggá, gyanússá: válságossá váltak. Többet mondok: egy ideje, észre kell vennünk, az irodalmi diskurzusban halottakkal vagyunk körülveve. Elsőként, ha jól emlékezem, a Logosz ment el közülünk (lásd, Isten halott, aláírás: Nietzsche.), hogy távoztával a műalkotás, végső értelmének egyetlen biztosítékát veszítve, örökre ki legyen téve az interpretációs bizonytalanságnak. Logoszból így lesz, átmenetileg, mű. Nem sokkal később történt, hogy a szerző is meghalt (lásd, Nietzsche halott, aláírás: Isten.), s azóta be kell érünk, merthogy ragaszkodó fajta vagyunk, a személytelen szerző-funkcióval. (Ma R. Barthes óvatoskodó megjegyzése: Van a világ és az író használja a nyelvet: ez az irodalom definíciója, rosszízű hullagyalázás.)

A szerző halála nagyjából egybeesett azzal a feltámadással, vagy inkább életre keléssel, ahogy megszületett az olvasó új fogalma. Innentől, az olvasó kreatív részvételének erősödésével párhuzamosan gyengült el, és vált előbb nyitottá a mű fogalma, hogy azután csendesen átadva magát az enyészetnek, szövegként bukkanjon föl ismét. A nyitott szöveg pedig, az olvasó részvételének parancsára, fokozatosan önmagát számolta föl mint egybefüggő, identikus képződményt, feloldódva egyrészt önmaga partatlan locsogásában, másrészt pedig a szövegköziség elsőpró logikájában. Körülbelül elzöldült történt, hogy a barthes-i definíció maradék két eleme is oszlásnak indult: hosszas agónia után a világ is kimúlt (bár egyesek szerint csupán a fikció rangjára avanszált), s a nyelvvel is problémák támadtak. Először csak az látszott világosan, hogy bizonyos fogalmakat nem lehet többé használni, azok szemantikai-ideologikus, végső soron metafizikus túlterheltsége miatt, később azonban kiderült, hogy ez a nyelv egészére, működési rendjére is igaz, s a nyelv jelölési logikája jelenlétet hazudó csalóként lepleződött le. Ez volt az a pont, ahol a nyelvhasználattal szemben fölvetődött a nyelvről való radikális lemondás lehetősége, logikus következményként hozva a lemondást az utolsó jelenlétről: a felhasználó szubjektum kitörését a térből. A megsemmisülés esztétikájának utolsó pillanatát kiélvezve jelentődött be: az ember halott. De ez már a lemondás gestusán túlra mutat, az „eltéktetés” programja felé. Ez az a pillanat, amikor a nietzschel mondat újra elhangozhat, immár egy újabb logika szerint működve, új történetet írva elő: Isten él... és jól érzi magát Budapesten.

4. A radikálisan nyitott mű új műélvezési szituációt hoz léte. Ez az új műélvezői gyakorlat valójában a kultúrának jóval nagyobb fejezetét nyitja meg, és ennyiben nem csupán az esztétika problémakörébe tartozik. A mozgásban levő mű poétikája új típusú viszonyt teremt művész és közönsége között, az esztétikai percepció új mechanizmusát lépteti életbe. Vi-

szonylag pontos leírása ez a posztmagyar helyzetnek: az identikus alanyokat, valamint az átvitt jelölt fogalmakat, azaz tárgyakat magába foglaló kommunikáció fogalma diszkreditálódott. Átprogramozódott az írás fogalma, ezért állítható, hogy a posztmagyar nem írás-probléma: nincs posztmagyar szöveg, csak posztmagyar olvasás. Garaczi, Németh, Szíjj, Kukorelly, megbocsássanak, nem posztmagyar. De, ha akarom, Moldova, Galgóczi, Ördögh és Bertha Bulcsú is az. (Nem nagyon akarom.)

Elméletileg megfogalmazva: minden szöveg egyszerre *metafizikus*, azaz végesen szimbolikus, jelentéses, egységes (magyar) és *nihilista*, azaz radikálisan szimbolikus, jelentésellenes, hiányos (posztmagyar). Vagy inkább valamennyi hiányos és „olvashatatlan”, bár egyesek, látszólag, könnyebben adják oda magukat a hermeneutikus folyamatnak, és fenntartják egy ideig a stabilitás illúzióját, másik viszont fordítva, látszólag, a metafizikus olvasatot lehetetlenné téve, önmagukat semmisítik meg. Vagy inkább... Mindez azonban nem szövegminőség, vagy -szerveződés kérdése, hanem olvasási stratégiáé. Posztmagyar írás nincs.

Valójában persze olvasás sincs, csak poszt-ol-vas-ás, s ezzel az egyet-értés illúziója végképp szertefoszlik: én most nem beszélek, ti most nem hallgattok. Valahol a kommunikációs rendszeren túl felsejlik egy közép-fogalom: Írom az olvasásomat. Ezzel, természetesen megszűnt az interpretáció lehetősége is: a magyar szöveg értelmezési módja a szövegmagyarázat, a posztmagyaré a poszt-magyar-ázat, ami, a „poszt” logikája szerint maga is többféleképpen értelmezhető: a temporális értelem szerint magyarázat utáni, azaz *már* nem az, inkább beszélgetés. A „poszt” saját logikája szerint: nem-beszélés, nem-róla, de beszélgetés mellette. Valahogy úgy, mint a társasági kávézás rituális rendje: alapja a tárgyról mint középponttól való lemondás. Feladva a szövegről beszélés illúzióját, megnyílik a lehetőség a beszélgetésre a szöveg jelen-létében: mint kávé az asztalon, gőzölög középen. A kijelentések és diszkurzív fogalmak használatától eltekinteni nem lehet, de ami így mondva lenne, az nem az egyes kijelentés,

hanem a kijelentések és mondások laza egymásnak dőlése. A posztmagyarázat társasági életforma, (meg)történés.

HOLTVÁGÁNY No 4.

Ha az irodalom elmúlt, a kommunikációs rendszer az ényészeté, az esztétikai értékítéletek ideologikusan hangszereltnek bizonyultak, mi szükségünk van még a, valljuk meg, avíttas, agóniájában újra és újra zavart okozó fogalomra: irodalom? Terminológiail tisztázásként hadd javasoljak egy friss, ámbár kicsit otromba szót az irodalom felváltására: „olvasokadalom”. Mondjuk így: posztmagyar olvasokadalom. Jó, tudom, első hallásra picit nehézkes, de idővel lehetne finomítani, addig is, játszunk el a gondolattal: az új terminus írás és olvasás hierarchiájának megfordításával, valamint a második személynek egyes szám első személybe való átváltásával jelzi az írás fogalmának újraprogramozását. De nem esik túlzásokba, mert a „sokadalom” szerencsésen ellenpontozza az „olvasok” túlságos személyességét. Visszafordítva azonban, az új tagolás: „olvasok a dalom”; többféle funkciót is betölt: gyengíti a „sokadalom” polifonikus asszociációt az első személyű birtokos jelzésével, ugyanakkor a kifejezés agrammatikus volta mintegy kódolja a cselekvés belső retoricitását. És így tovább...

A posztmagyar helyzet, a nyelv megszüntetésére irányuló, és végül a megsemmisítő hallgatásba burkolózó irodalmi logika átprogramozása. Cioran szerint nem azért írunk, mert valami mondanivalónk van, hanem mert *kedvünk van* mondani valamit. Ez az az ontikus-erotikus felingerültség erekciónak, ami a nyelvet működteti, ez a gerjedelem az, ami a nyelv használatának feladása ellenében a nyelv tudatos, szisztematikus használatát írja elő. A posztmagyar szószátyárság annak a gadameri tételnek a belátásából fakad, miszerint a beszéd olyannyira nem az előítéleteink pusztá kiterjesztése és érvényesítése, hogy inkább azok kockáztatását jelenti kiszolgáltatva azokat saját kételyünknek éppúgy, mint mások ellenkezésének. Hiszen játszani is lehetséges... a kihűlt kódokkal. Az elevenítő játék, a kétségbevonás, a jelek átcsoportosítása, szétszórása: a nyelv metafizikájának ez lehet a felfedése és részleges meghaladása. Textuális munka.

HOLTVÁGÁNY No 5.

A balkezes fodrász esete

Valahogy így: a minap kedvenc fodrászom, miközben a hajvágás fortélyait magyarázta, elképesztő kijelentést tett: balkezes fodrász nincs. Megdöbbenésemet látva elmagyarázta, hogy a jelenlegi gyakorlat szerint, ha egy balkezes fodrász akar lenni, megpróbálkoznak azzal, hogy átneveljék jobbkezesnek, ám ha nem sikerül, könyörtelenül eltanácsolják. A következetes szűrés miatt balkezes fodrász nem létezik, s itt a mester obskurus, ám kevésbé meggyőző fejtegetésekbe kezdett a balkézről borotválás lehetetlenségéről. Első meglepetésemből ocsúdva rájöttem, hogy különös kifejezéssel állunk szemben: a „balkezes fodrász” önmagában nem képtelenség, grammatikailag jól formált kifejezés, csak hogy nem utal semmire, vagyis amire utalna, az nem létezik. Mégsem ugyanolyan, mint a „jelenlegi francia király” formájú kijelentések, mert észrevétlenül simul a mindennapok diskurzusába, s önmaga lehetetlenségére nem ott, a diskurzus szintjén, hanem a megfelelő konvenció ismeretében, a metasztinten hívja föl a figyelmet. A szó, saját szövetén belül elmond, sőt, megtestesít egy (vagy inkább két) történetet: az olvasás és megértés, majd az újra olvasás és értetlenkedés történetét, s ami eközben történik, az a „poszt”. Amikor a sztori befelé, a szóba, magába a jelbe vetítődik, s így maga mögött hagyja referenciális vonatkozását, majd a szóban megismétli magát, mint történetet, s ezáltal a történet logikája mintegy belülről marja szét a szót, akkor, ott posztmagyarkodás van; emlékszünk: Isten él...

Kikerülhetetlen HOLTVÁGÁNY N6., ami egyben az 5-ös sorszámot is viseli.

Kérdezhetitek, miért mondok posztmagyart, miért nem posztmodern? Kezdhethném így: a posztmodern nem létezik. Csak posztangol, posztfrancia, posztburundi és posztmagyar. A posztmodern pedig, mint metafizikus fogalom absztrakció, törlésjel alá esik: akár a „poszt” temporális logikáját nézzük, akár az eltekintés programját, a „poszt” a már meglevőhöz, a hagyományhoz, az előásothoz viszonyul; abban áll, ami *nyelviileg meghatározott*: az imént eltemetett értelemben: magyar.

S most, a vége felé közeledve, jöjjenek a dogmák, hogy lehetséget kapjanak a para-dogmává oldódásra.

1. A posztmagyar nem irodalom, nem írás és nem olvasás, a posztmagyar: *el*-beszélgetés szövegek *mellett*.

2. A posztmagyar, ezzel együtt, előítéleteink kockáztatása a beszélésben: a posztmagyar bőbeszéd.

3. Posztmagyarázat.

6. Megszabadulni a kísértetétől? A posztmagyar, figyelmet hívva a jel rendjének működésére, egy történelmi-metafizikai

korszak berekesztődésére mutat. A könyv civilizációjának halála.

7. Nem az.

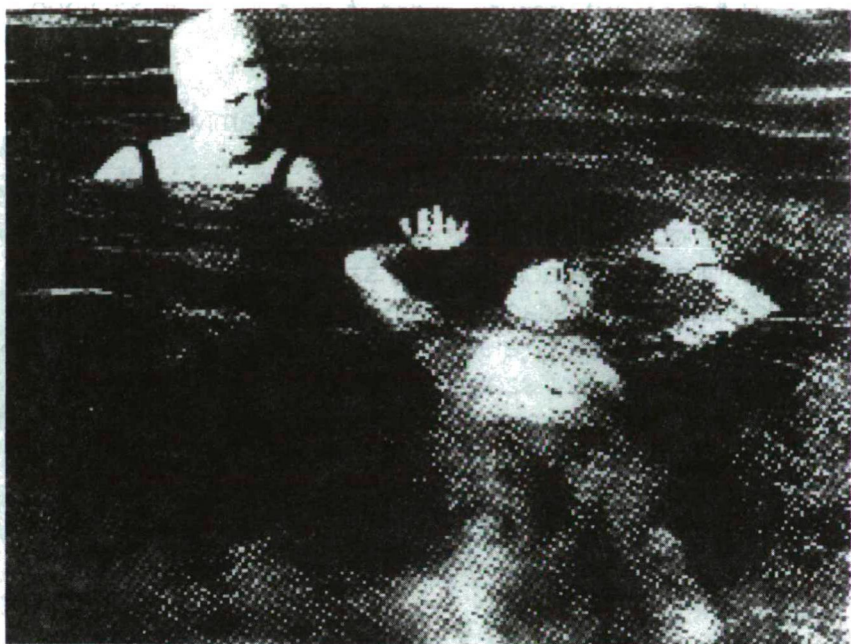
8. A posztmagyar a már/még *leírható*: az, amivel le kell számolni, és az, ami papírra vethető.

9. A posztmagyar a *catachresis* helyzete. Mindig már az volt, és a „poszt” programja szerint ez vetítődik a berekesztődésen túlra is. A *catachresis* egy szó új jelentésű használata a szókészlet hiányosságainak orvoslására. Azt jelenti, hogy meglévő szavaknak új jelentést adunk. Mivel azonban a *catachresis* hamar a *szó szerinti* jelentés részévé válik, a sikertült *catachresis* sorsa a megsemmisülés. A posztmagyar kataritikus élmény. *Katakritikus*.

28. Hazudni!

Szeged

Kovács Sándor

Rodolf Hervé